

Гаврилькевич В. К. Особистісне й професійне становлення, особистісний і професійний розвиток та психічна саморегуляція людини: зміст і співвідношення понять // Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців : тези доповідей VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 11–12 квітня 2019) / [ред. колегія: Є. М. Потапчук (голов. ред.), Т. Л. Левицька, Л. О. Подкоритова, В. К. Гаврилькевич] / М-во освіти і науки України, Хмельницький нац. ун-т, Каф. психол. та педагог. [та ін.]. – Хмельницький: ХНУ, 2019. – 160 с. – С. 26–28.

Гаврилькевич В. К.

Хмельницький національний університет

ОСОБИСТІСНЕ Й ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ, ОСОБИСТІСНИЙ І ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ТА ПСИХІЧНА САМОРЕГУЛЯЦІЯ ЛЮДИНИ: ЗМІСТ І СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ

Мета статті – визначити зміст і співвідношення понять «особистісне становлення», «професійне становлення», «особистісний розвиток», «професійний розвиток», «психічна саморегуляція людини».

Дослідження виконано в рамках науково-дослідної роботи «Трансформація життєвого світу людини в умовах особистісного і професійного розвитку» (номер державної реєстрації 0116U005844), розпочатої 1 листопада 2016 року на кафедрі психології та педагогіки Хмельницького національного університету.

Методика та організація дослідження. Для досягнення поставленої мети нами проведено теоретичне дослідження з використанням семантико-етимологічного аналізу.

Основний матеріал і результати дослідження. Згідно тлумачного словника сучасної української мови, становлення – це філософська категорія, що відображає процес діалектичного переходу від одного ступеня розвитку до іншого як момент взаємоперетворення виникнення і зникнення; це процес виникнення, утворення чогонебудь у сукупності характерних ознак і форм; формування когось, чогось у процесі розвитку (Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь, 2005. 1728 с., с. 1384).

Дослідивши етимологію слова «становлення», ми з'ясували, що воно походить від праслов'янського *stati* «ставати, стати, становитися; починати; стояти» та індоєвропейського *st(h)ā-* «стати; стояти», буквально «бути міцним» (Етимологічний словник української мови: у 7 т. К., 1983. Т. 5: Р–Т. 2006. 704 с., с. 399–400).

Відповідно до сутнісного і формальних значень слова «становлення» ми сформулювали таке визначення поняття «*особистісне становлення людини*» – процес розвитку людини і набуття нею здатності бути самостійною особистістю, яка може сама за себе дбати, задовольняти свої потреби завдяки своїм власним зусиллям. Іншими словами, у процесі особистісного становлення людина розкриває свій суб'єктний потенціал і стає володаркою і творцем свого мікрокосму, своєї поведінки і свого життєвого шляху. Таке розуміння поняття «особистісне становлення людини» повністю відповідає сутнісному значенню поняття «особистість», яке ми дослідили раніше. Ми з'ясували, що поняття «особистість» означає стан відокремленості, здатність людини жити відокремленим від інших людей життям як у своєму внутрішньому, так і зовнішньому світі, уявляти себе відділеною від інших, самій про себе дбати і піклуватися, тобто бути самодостатньою, самостійною та незалежною від інших (Гаврилькевич В. К. Сутнісний зміст і співвідношення понять «особистість»,

«особа», «індивід», «індивідуальність» // Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 21–22 квітня 2015 р.). Хмельницький, 2015. С. 5–7).

Поняття «*професійне становлення людини*» ми розуміємо як процес набуття людиною самостійності у професійній діяльності, здатності самостійно приймати відповідальні рішення і самостійно розв'язувати професійні завдання. Тобто, професійне становлення людини – це процес розкриття суб'єктного потенціалу людини в її професійній діяльності. Самостійність у професійній діяльності є лише одним із проявів самостійності як загальної здатності людини. Тому успішне особистісне становлення людини є необхідною умовою її успішного професійного становлення.

У сучасній українській мові слово «розвиток» має кілька значень: 1) дія за значенням розвивати і розвиватися; 2) процес, унаслідок якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого; 3) ступінь освіченості, культурності, розумової, духовної зрілості (Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь, 2005. 1728 с., с. 1235).

Контексту поняття «особистісний і професійний розвиток людини» найбільше відповідають такі значення слова «розвиватися»: 1) досягати розумової, духовної зрілості, ставати розумово, духовно вищим; 2) ставати кращим, досконалішим, підніматися на вищий щабель, досягати високого рівня у чому-небудь (Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь, 2005. 1728 с., с. 1235).

Особистісний розвиток людини – процес, унаслідок якого відбувається зміна якості особистості людини, перехід від одного її якісного стану до іншого, вищого. Іншими словами, це процес у ході якого людина як особистість досягає розумової, духовної зрілості, стає розумово, духовно вищою.

Професійний розвиток людини – процес, унаслідок якого відбувається зміна якості людини як професіонала, перехід від одного її професійного стану до іншого, вищого. Іншими словами, це процес у ході якого людина як професіонал досягає професійної зрілості, стає професійно вищою.

Зважаючи на те, що професійна діяльність є одним із видів життєвої активності людини як особистості, успішний особистісний розвиток людини є передумовою її успішного професійного розвитку.

Щоб з'ясувати, як поняття «особистісне і професійне становлення» і «особистісний і професійний розвиток» співвідносяться з поняттям «психічна саморегуляція людини», ми дослідили сутнісне значення поняття «саморегуляція».

Слово «саморегуляція» походить від пізньолатинського *regulo* «регулюю, влаштовую, навчаю», пов'язаного з латинським *rēgula* «норма, правило», а останнє, пов'язано з латинським *rego* «керую, направляю» (Етимологічний словник української мови. У 7 т. Т. 5: Р–Т. К., 2006. 704 с., с. 45). Звідси виходить, що дієслово «регулювати» означає приведення чогось у відповідність до певних норм і правил. Саме таке значення в сучасній українській мові має слово «регулювати» – впорядковувати що-небудь, керувати чимось, підкоряючи його відповідним правилам, певній системі (Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь, 2005. 1728 с., с. 1207). Відповідно, слово «саморегуляція» вказує на те, що хтось сам себе регулює, тобто впорядковує себе,

керує собою, підкоряє себе відповідним правилам, певній системі У випадку людини як суб'єкта правила вона може довільно обирати: або приймати уже сформульовані кимось іншим, або формулювати свої.

Поняття *«психічна саморегуляція людини»* означає здатність людини впорядковувати свою психічну сферу, керувати своїми психічними процесами, станами і властивостями, підкоряючи їх відповідним правилам, певній системі. Психічна саморегуляція лежить в основі впорядкування не тільки внутрішнього світу людини та її взаємодії із самою собою, а й її зовнішньої діяльності, в т. ч. професійної, її зовнішньої соціальної активності, її взаємодії з суспільством і світом.

Людина як цілісний організм і відкрита природна система уже від самого зародження має здатність до саморегуляції, що відбувається за правилами, зумовленими загальними законами природи. Цей рівень саморегуляції зближує людину з усіма іншими природними системами. Але на відміну від еволюційно нижчих природних організмів людина у процесі свого становлення має перейти від неусвідомлюваного рівня саморегуляції до усвідомлюваного, оволодіти довільною саморегуляцією. Саме свідомо саморегуляція є яскравим проявом розкриття людиною свого суб'єктного потенціалу, і того, що вона є володарем і творцем свого мікрокосму, своєї поведінки і свого життєвого шляху.

Висновки

1. Порівнюючи поняття «становлення» і «розвиток», ми з'ясували, що вони дуже близькі за своїми значеннями, вони обидва позначають процес переходу від нижчого до вищого, при цьому становлення є одним із аспектів процесу розвитку. Поняття «становлення» означає появу і утвердження чогось нового, певного явища або якості, а поняття «розвиток» – вдосконалення, розкриття внутрішнього потенціалу того, що вже є. Водночас поняття «розвиток» є ширшим за своїм змістом, оскільки воно охоплює і процес становлення і процес вдосконалення, а також може позначати і ступінь освіченості, культурності, розумової та духовної зрілості людини.

2. Особистісне і професійне становлення людини означає появу і утвердження у людини нової якості самостійності у всій її життєвій активності, і зокрема у професійній діяльності.

3. Особистісний і професійний розвиток людини в широкому розумінні охоплює і процес її особистісного та професійного становлення і процес її подальшого особистісного і професійного вдосконалення.

4. Здобувши самостійність, людина стає суб'єктом свого життя і отримує можливість самостійно обирати напрямок свого подальшого розвитку, планувати і організовувати процес свого розвитку. Людина як суб'єкт свого життя на свій розсуд скеровує свою діяльність до певної мети, свідомо підпорядковує свою активність певним правилам, тобто здійснює довільну саморегуляцію своєї активності. Свідомо тобто довільна саморегуляція людини є діяльним проявом її суб'єктності та самостійності. Ступінь оволодіння людиною свідомою саморегуляцією відображає рівень розвитку її свідомості, суб'єктності та самостійності. Відповідно, розвиваючи свою здатність до свідомої саморегуляції, людина підвищує рівень своєї самостійності та закладає міцну основу особистісного і професійного становлення й розвитку.